

Godu burdan ötende
Gırmızı günü gördün mü ...?
Godu gülmek isteyir,
Goymayın ağlamağa ...
Godu gün çiharmasa.
Gözlerin oymak gerek (Bayat, 2005: 71).
 Году годуни кўрдингми?
 Годуга салом бердингми?
 Году бу ердан ўтганда
 Қирмизи кунни кўрдингми...?
 Году кулишни истайди,
 Уни йғлатиб қўйманглар...
 Году кун чиқармаса
 Кўзларини ўйиш керак.

Ўмғир ёғдириш ва уни тиндириш билан боғлиқ маросимларда айtilган дуо, тилак ҳамда ёлворишларни икки гуруҳга ажратишимиз мумкин. Бири болалар томонида айtilган шеърлар ва тез айтиш кўринишидаги парчалар. Иккинчиси ёши улуг кишилар томонида қилинган маросимларда айtilга шеър ва тўртликлар кўринишидаги дуолар. Ёши улуглар томонида қилинган дуоларнинг маъно жиҳатдан ўрганар эканмиз, улар томонидан айtilган маросим қўшиқларининг аксарияти тамоман диний руҳдаги дуолардир. Буларни барчасини анаънавий маросим қўшиқлари ва диний дуолар шаклидаги ёлворишлар деб ажратиши мумкин.

ҚОСИМОВА ГУЛНОРАХОН

таянч докторант, ТошДШИ

Ўрта аср япон адабиётида “каназоши” насри

Аннотация: Мазкур мақолада XVII аср охири чорагида ижод қилган кўплаб япон адабиёт вакиллари ижодининг шаклланишига катта таъсир этган наср – “каназоши” ҳамда унинг япон ўрта асрлар адабиёти тараққиётида тутган ўрни ҳақида сўз боради. “Каназоши” насрининг жанрий хусусиятлари, ривожланиш тенденцияларини таҳлил қилиш ишнинг мақсади, ҳамда унинг сюжетли ва сюжетсиз жанрларини аниқлаш, ҳар бир жанрнинг шаклланишига таъсир этган омилларни кўрсатиб бериш ва таҳлиллар орқали уларнинг бадий хусусиятларини аниқлаш эса тадқиқоднинг вазифаси ҳисобланади. Ушбу мақсад ва вазифаларнинг бажарилишида маданий – тарихий, қиёсий – тарихий таҳлил методларидан фойдаланилади. Мақолада дастлаб, каназоши насрининг диний – ахлоқий асарлари, ҳарбий руҳдаги воқеа – ҳодисаларнинг хроникалари ҳисобланмиш сюжетсиз жанрларининг ўзига хос жиҳатлари “Киёмизу моногатари”, “Гион моногатари”, “Укигумо моногатари” каби танлаб олинган намуналарнинг таҳлилига таянган ҳолда кўрсатилиб берилади. Сўнг, “Нинин бикун”, “Шичинин бикун” номли асарлар орқали буддавийлик таълимоти гоёларини илгари сурган Сузуки Шёсан, хитой адабиёти таъсирида

яратилган “Отоги боко”, “Жигоку о митэ ёмигаэри”, “Инухарико” каби сеҳрли – фантастик асарлари билан машхур бўлган Асаи Рёнинг ижоди мисолида XVII аср япон насрининг сюжетли жанрлари тавсифланади. Жумладан, ўрта аср япон адабиёти учун анъанавий жанр бўлмиш ишқий қиссалардаги воқеликни англашнинг янги бадиий принциплари “Цую доно моногатари”, “Зэраку моногатари” асарларининг таҳлиллари орқали очиб берилади. Тарихий шарт – шароитлар ва бадиий эҳтиёжлар натижаси ўлароқ юзага келган “хёбанки” ва “мэйиёки” каби каназоши жанрларининг ўша давр японлар ҳаётидаги амалий аҳамияти ҳақида фикр юритилади. “Чикусай моногатари” ва “Нанива моногатари” асарлари мисолида эса уларнинг бадиий жиҳатлари ёритилади. Мақолада XVII аср япон адабиётида қисқа кулгули ҳикоялар – “ракуго” жанри ҳамда ўша даврда урф бўлган классик асарлар пародияларининг юзага келиши шароитлари, уларнинг шаҳар маданияти ва адабиётининг шаклланишида ўрни тўғрисида ҳам таҳлилий мулоҳазалар келтирилади.

Таянч сўз ва иборалар: каназоши, жицурукумоно, диний-ахлоқий асарлар, харбий хроника, сеҳрли – фантастик қиссалар, Сузуки Шёсан, Асаи Рёи, ишқий қисса, мэйиёки, хёбанки, южё хёбанки, якуши хёбанки, ракуго, Цую но Горобэй, кулгули тақлид – пародиялар

Аннотация: В настоящей статье речь идёт о прозе «каназоши», оказавшей большое влияние на формирование творчества многих деятелей литературы последней четверти XVII века, а также о её месте в развитии средневековой японской литературы. Целью работы является анализ жанровых особенностей, тенденции развития прозы каназоши, задачей считается определение её сюжетных и бессюжетных жанров, раскрытие факторов, оказывающих влияние на формирование каждого жанра и установление через анализ их художественных особенностей. Для достижения вышеуказанных целей и задач используются культурно-исторические, сравнительно-исторические методы анализа. В начале статьи, опираясь на анализ выбранных в качестве образцов таких произведений, как “Киёмидзу моногатари”, “Гион моногатари”, “Укизүмо моногатари” раскрываются своеобразные особенности бессюжетных жанров религиозно-этических трактатов, военных хроник “каназоши”. Характеризуются сюжетные жанры японской прозы XVII века на примере творчества Судзүки Шёсана, продвигавшего идеи буддистского учения через такие его произведения, как “Нинин бикүни”, “Шичинин бикүни”, а также Асаи Рёи, получившего известность своими волшебнo-фантастическими произведениями “Отоги боко”, “Жигоку о митэ ёмигаэри”, “Инухарико”, созданными под влиянием китайской литературы. В частности, при анализе таких произведений, как “Цую доно моногатари”, “Зэраку моногатари”, относящихся к традиционному жанру любовных повестей средневековой японской литературы, раскрываются новые принципы осмысления действительности. В статье выдвигается идея о практическом значении таких жанров каназоши, как “хёбанки” и “мэйиёки, возникших в результате исторических условий и художественных потребностей того периода японской жизни. На примере таких произведений “Чикусай моногатари” и “Нанива моногатари” раскрываются художественные особенности вышеуказанных жанров. В статье приводятся размышления об условиях возникновения жанра японской литературы XVII века «ракуго» – коротких смешных рассказов, а также пародий на классические произведения, ставшими популярными в тот период.

Опорные слова и выражения: “каназоши”, “жицурукумоно”, религиозно-этические трактаты, хроники военных событий, волшебнo- фантастическая повесть, Сузуки Шёсан, Асаи Рёи, любовная повесть, “мэйиёки”, “хёбанки”, “южё хёбанки”, “якуши хёбанки”, “ракуго”, Цую но Горобэй, пародии.

Abstract. This article deals with kanazoshi prose, which had a great influence on the creative work of many literary figures of the last quarter of the 17th century, as well as its place in the development of medieval Japanese literature. The aim of the work is to analyze the genre features, the development trends of kanazoshi prose, and also the task is to identify its narrative and plotless genres, reveal the factors that influence the formation of each genre and establish their poetic features through the analysis. Cultural and historical, comparative historical methods of analysis are used to achieve the goals and accomplish the tasks mentioned above. At first, the characteristic features of the plotless genres of kanazoshi – religious and moral treatises, war chronicles are revealed drawing on the analysis of the selected examples such as “Kiyomizu monogatari”, “Gion monogatari”, “Ukigumo monogatari”. Then, narrative genres of Japanese prose of the 17th century are characterized by the examples of the works of Suzuki Shosan, who promoted the ideas of Buddhist teachings through his novels such as “Ninin bikuni”, “Sichinin bikuni”, and also Asai Ryoui, who became famous for his fantastic stories “Otogi boko”, “Jigokuo mite yomigaeri”, “Inuhariko” which were created under the influence of Chinese literature. In particular, new principles of comprehension the reality is revealed through analyzing such works as “Tsuyudono monogatari”, “Zeraku monogatari” relating to the traditional genre of love stories of medieval Japanese literature reveal. The idea of the practical importance of kanazoshi genres such as “hyobanki” va “meishoki” which were arose from the historical conditions and poetic needs of the period of Japanese life is being promoted in the article. Based on the example of “Chikusai monogatari” and “Naniwa monogatari” poetic features of the above-mentioned genres are described. Also, the article provides reflections on the conditions for the formation of the genre of Japanese literature of the 17th century “rakugo” – short funny stories, as well as parodies of classical works that became popular in that period.

Key words and expressions: kanazoshi, jitsurokumono, religious writings, war chronicles, supernatural tales, Suzuki Shosan, Asai Ryoui, love novels, meishoki, hyobanki, yujo hyobanki, yakushya hyoubanki, rakugo, Tsuyu no Gorobei, parodies

Кириш

XVII асрни ўз ичига олувчи даврияпон ўрта асрларшаҳар адабиётининг гуллаб – яшнаган даври ҳисобланади. Мазкур даврда ҳарбийлар, деҳқон, ҳунарманд ва савдогарлардан ташкил топган ўрта қатлам вакиллари мамлакат тараққиётининг барча соҳаларида фаол иштирок эта бошладилар. Адабиёт энди нафақат юқори табақа вакиллари баҳраманд бўла оладиган санъат тури сифатида номоён бўлди, балки шаҳар ўрта қатлам аҳолисининг сеvimли машғулотига айланди. Ушбу давр адабиёти айнан ана шу ўрта қатлам вакиллари томонидан яратилган асарлар ила шаклланиб борди. XVII аср япон адабиёти деганда, аксарият адабиётларда мазкур юз йилликнинг асосан охириги чорагида ижод қилган шоир Мацүо Башё, насрнавис Ихара Сайкаку ва драматург Чикамацу Мондзаэмон адабий меросини назарда тутадилар. Бироқ, ўша давр япон адабиётидаги ана шу уч даҳонинг ижодкор сифатида шаклланишига катта таъсир этган адабиёт, яъни XVII асрнинг илк йилларидан бошлаб то уларнинг адабиёт майдонида келгунларигача мавжуд бўлган адабиёт кўп ҳолларда назардан четда қолдирилади. Гап “каназоши” насри ҳақида кетмоқда.

XVII асрнинг илк йилларидан бошлаб ксилография усулида, япон кана бўғинли алифбоси ёрдамида китоб нашр қилувчи тижорат босмаҳоналарининг фаолият олиб бориши, япон ўрта аср адабиётида “каназоши” насрининг юзага

келишига замин яратди. Кўп ададда нашр эттирилган “каназоши” намуналари ўрта қатлам вакиллари бўлмиш шаҳарликлар орасида кенг тарқалиб, шаҳарликлар адабиётининг шаклланишига асос бўлиб хизмат қилди.

Шу муносабат билан, тўлиқ ўрганилмаган “каназоши” насрини изчил тадқиқ қилиш, унинг япон ўрта асрлар ва умуман япон адабиёти тараққиётида тугган ўрнини аниқлаш долзарб масала ҳисобланади. Бу эса ўз ўрнида, “каназоши” насрининг кейинги давр япон адабиётининг шаклланишидаги аҳамиятини англашга ёрдам беради.

Мақсад ва вазифалар

Япон ўрта асрлар адабиётига тегишли “каназоши” насрининг ўзига хос жанрий хусусиятлари, ривожланиш тамойилларини таҳлил қилиш ишнинг мақсади ҳисобланади. Каназоши насрининг сюжетли ва сюжетсиз жанрларини аниқлаш, ҳар бир жанрнинг шаклланишига таъсир этган омилларни кўрсатиб бериш ва таҳлиллار орқали уларнинг жанрий хусусиятларини аниқлаш, исботлаш эса ишнинг вазифаси саналади.

Усуллар

Мақолада қўйилган мақсад ва вазифалардан келиб чиққан ҳолда, маданий – тарихий, қиёсий – тарихий таҳлил методларидан фойдаланилган.

Натижалар ва мулоҳаза

Анъанавий япон адабиётшунослигида XVII асрнинг илк йилларидан бошлаб то 1682 йилгача юзага келган насрий асарларнинг барчаси бир атама – “каназоши” (“бўғинли алифбо – канада ёзилган китоблар”) атамаси билан ифодаланади. Бироқ, бу муаллифлар иероглифдан умумун фойдаланмаганлар дегани эмас. “Каназоши” атамаси япон тилида ёзилган ва кенг китобхонлар аудиториясига қаратилган китобларни, анъана бўйича умумрегионал адабий тилда яратилиб, хитой маданиятининг билимдонлари ва зиёлиларнинг тор доираларига мўлжалланган “гўзал” адабиётнинг намуналаридан ажратиш учун қўлланилган.

Япон насрининг жанрларидан ташқари, “каназоши” тушунчасига хитой ва европа адабиётлари намуналарининг таржималари, уларнинг қайта ишланмалари, ҳамда диний – этик, фалсафий асарлар, ҳарбий руҳдаги воқеа – ҳодисаларнинг хроникалари ва шу каби сюжетсиз насрнинг айрим жанрлари киритилади.

Дин, одоб – ахлоқ масалаларга бағишланган ва XVII асрнинг мафқуравий кўрашлари билан боғлиқ каназоши асарлари қаторига, мисол учун, буддавийлик дини роҳиб Чёсанъи Ринъан томонидан 1638 йилда яратилган “Киёмизу моногатаи” (“Киёмизу ибодатхонасидаги суҳбатлар”) киритилади. Ринъан конфуцийлик мафқурасини қабул қилиб, Чжү Ши, ҳамда бошқа сун2 файласуфларининг таълимотини тарғиб қилган. Унинг китоби Киотодаги Киёмизу ибодатхонасига келган буддавийликка итоат қилувчи зиёратчиларнинг бир қария билан олиб борган диалоглари шаклида ёзилган. Ушбу қария конфуцийлик таълимотининг амалий қимматини таъкидлаб, ақл – идрокка асосланган ҳолда, буддизмни ҳаёлий ва мавҳум таълимот сифатида инкор қилади. Шу билан бирга, XVII асрнинг 40 – йилларида айнан буддизм ғояларини тарғиб қилиб, “Киёмизу ибодатхонасидаги суҳбатлар” асарида келтирилган асосий

1 Ихара Сайкакунинг илк романи “Ёлғиз эркакнинг ишқий саргузаштлари” (“Кошёку ичидай отоко”) нашр эттирилгунигача.

2 Сун империяси – Хитойда 960-1279-йилларгача Хитойда мавжуд бўлган ҳокимият.

фикрларни инкор этувчи “Гион моногатари” (“Гион ибодатхонасидаги суҳбатлар”) асари яратилади. XVII асрнинг 40 – 60 – йилларида яратилган дин, ҳамда одоб – ахлоқ масалаларини талқин қилувчи асарлар қаторида буддизм ва конфуцийликнинг асосий қонун – қоидаларини бирлаштиришга¹, ёки муайян бир бутун, конфуцийлик, буддизм, шинтоизм элементларининг қоришмасидан синкретик мафқурани яратишга интилган асарлар ҳам кўп учрайди².

Каназоши насрининг кенг тарқалган сюжетсиз жанрларидан яна бир тури “жицүрокумоно” (“ҳақиқатдан содир бўлган воқеа – ҳодисаларнинг қайдлари”) ҳисобланади. Буларга асосан ҳарбий воқеаларнинг хроникалари киритилиб, ушбу жанр ўрта аср япон тарихий адабиётидан мерос бўлиб ўтган ва шу қаторда, феодал эпослари анъаналари билан ўзвий боғлиқдир. Мазкур жанрнинг намуналарига қудратли шёгун Ода Нобунаганинг ҳарбий жасоратига бағишланган “Шинчёки” (“Нобунага ҳақида қайдлар”, 1611); саркарда Тоётоми Хидэёши ҳақида ҳикоя қилувчи “Тайкоки”, (“Тайко (Хидэёши) ҳақида қайдлар”, 1626); Оота Докан, Акэчи Мицүхидэ, Токугава Иэясу ва бошқа XVI – XVII асрларнинг машҳур тарихий давлат арбоблари ҳақида сўзловчи “Мушия моногатари” (“Жангчилар ҳақида қисса”, 1654); 1615 йилда Осака қалъасининг қўлаши билан боғлиқ воқеаларга бағишланган “Осака моногатари” (“Осака ҳақида қисса”, 1630) каби асарлар киради. Мазкур асарларнинг барчаси тарихий ҳақиқат тўқима билан аралашиб кетувчи, реал воқеалар эса афсоналар билан бирлашувчи, шундай бўлсада ҳаётий ишончлилиги кучли сезилиб турувчи ўрта асрнинг қаҳрамонлик, эпик анъаналари асосида яратилган. Эпик қаҳрамонлаштириш ўз ўрнини кўп ҳолларда қаҳрамонни ўраб турган ҳақиқий маиший ҳаётни тасвирлашга, унинг кечинмаларини етказиб беришга бўшашиб беради, яъни бошқа сўз билан айтганда, муаллиф эпик қаҳрамонни китобхонга яқинлаштиришга ҳаракат қилади. Бир вақтнинг ўзида ҳикоя қилиб беришнинг роли ҳам ошади. Бу жиҳат айниқса “Укигүмо моногатари” (“Сўзувчи бўлут тўғрисида қисса”) асарига хосдир. Асарнинг марказида саркарда Ода Нобунаганинг қаҳрамонна тасвири келтирилган. Бироқ муаллифнинг эътибори қаҳрамоннинг ҳарбий жасоратларига эмас, балки ишқий саргузаштларига қаратилади. Тарихий шахс ҳаётининг “норасмий” томонларига мурожат мазкур жанрнинг бадиъи, ҳамда ўша даврнинг эстетик онгидаги муайян силжишларни ифодалайди. Қаҳрамоннинг ишқий саргузаштлари буддавийликнинг анъанавий концепциялари асосида, унга монанд ҳолда тасвирланади. Ҳатто асарнинг номланишидаги сўзувчи бўлутнинг образи ҳаётнинг ва Нобунага шухратининг ўткинчилигини мажозий ифодалайди.

Ҳаётнинг ўткинчилиги тўғрисидаги буддавийлик ғояси сюжетли наср жанрларига яқин бўлган каназошининг бошқа кўплаб намуналарининг дунё ва

1 Буюк Будда тўғрисида қисса” (“Дайбуцу моногатари”, 1642) ва “Ҳақиқатни аниқлаш тўғрисида қисса” (“Тадасу моногатари”, 1954) ана шундай асарлар сирасига киритилади.

2 Бу каби асарлар сирасига “108 чё тўғрисидаги қайдлар” (“Хякку хаччёки”, 1664). Чё (卅 ёки 了) – ўлчов бирлиги; 108 чё 3 ри (里 га тенг; ри ўлчов бирлиги “қонун”, “принцип” маъносини ифодаловчи ри (理)нинг омофони ҳисобланади. Шундай қилиб, “уч ри” “Ҳақиқатга етишнинг уч йўли” (буддавийлик, конфуцийлик ва шинтоизм назарда тутиляпти)ни англатмоқда. Шу сабабдан, мазкур асарни “Ҳақиқатга етишнинг уч йўли тўғрисидаги қайдлар” деб таржима қилган тўғрироқ.

хаёт билан боғлиқ асосий қарашларини белгилаб берди. Сузуки Шёсан (1579 – 1655)нинг “Нинин бикүни” (“Икки роҳиба”, 1663) қиссаси бунинг ёрқин намунасидир. Унда урушда ўз ёрларидан айрилиб, ҳалок бўлганлар руҳига дуо қилган ҳолда умрининг қолган кунларини бирга ўтказаётган ёш икки аёл ҳақида ҳикоя қилинади. Улардан бири вафот этади. Бошқаси эса марҳумани барча урф – одатларга биноан дафн қилиш учун бир қишлоқ истиқоматчисини ёллайди. У одам эса пулни олгач, ўликни ўрмонда ташлаб кетади. Бироз вақт ўтганидан сўнг, аёл ўз дўғонасининг қабрини йўқлагани боради ва ўрмондан унинг қолдиқларини топади. Дунёдаги барча нарсаларнинг беқарорлигини англаб етган аёл роҳибага айланади¹.

Сюжетли ҳикоянинг шаклига ўралган дунёнинг ташвишларидан воз кечиш ва кутулиш йўлини излаш тарғиботи “Шичининг бикүни” (“Ётти роҳиба”, 1643) асарига ҳам хосдир. Ушбу асарда турли хил сабабларга биноан дунёвий ташвишлардан воз кечган ётти аёлнинг хилват жойдаги кулбада учрашиб, уларни Буддага хизмат йўлига киришига нима сабаб бўлганлигини бир – бирларига сўзлаб беришлари ҳақида ҳикоя қилинади². Қилмишлари учун кейинги ҳаётда жазоланиш Сузуки Шёсаннинг қисқа ҳикоялар тўплами “Инга моногатари” (“Карма ҳақида қиссалар”, 1661)да³ ўз аксини топди.

Ғоявий ҳамда баён қилиш жиҳатидан XVII аср “буддавийлик” қиссалари япон анъаналарга хосдир. Улардаги воқеалар ўша замонга эмас, балки бироз ўзоқроқ ўтмишга тегишли (масалан, “Ётти роҳиба” қиссасидаги воқеалар XIV асрга бориб тақалади), қаҳрамонларнинг ўй – ҳаёллари ва ҳис – туйғулари эса ўрта аср дидактикаси руҳида тасвирланган.

XVII асрнинг насрида сеҳрли – фантастик қиссаларнинг кўп асрли анъанаси тўхтаб қолмади. Олдиндагидек, мазкур жанрнинг ривожини хитой адабиётининг таъсири билан боғлиқ. 1666 йилда насрнавис Асаи Рёи (? – 1691) “Отоги боко” (“Тўмор – қўғирчоқ”) номли ажойиб мўъжизалар тўғрисидаги ҳикоялар тўпламини яратади. Унга муаллиф ўзининг ҳикоялари билан бирга Цюй Юнинг “Ёнаётган шамчироқ олдидаги янги ҳикоялар” (XIV) номли тўпламининг ўн саккизта ўзлаштирилган новеллаларини киритади. Муаллиф хитойча асарни қайта ўзлаштирар экан, асл манбадаги сюжетга риоя қилган ҳолда хитой тилидаги асарни миллий адабиёт анъаналарига мослаштириш мақсадида фақат қаҳрамонларнинг номларини, тарихий ва географик фонни, маиший реалиялар ва адабий реминисценцияларнигина ўзгартиради. Асаи Рёи Цюй Юнинг новеллаларини қайта ишлаб чиқишга интилмайди (кейинчалик, XVIII асрда Уэда Акинари ўзининг “Тумандаги ой” тўпламида бу ишни амалга оширган эди), у уларни адаптация қилади ҳолос. Шундай бўлсада, бир қанча ўринларда Рёи вазиятларни янада аниқлаштириш, ёки бўлмаса айрим асос ва далилларни чуқурлаштириш йўли билан асл сюжетга қўшимчаларни киритиш эҳтиёжини ҳис қилади. Шундай қилиб, “Пионгул чироғи ҳақида қайдлар” қиссасининг

¹鈴木鉄心「鈴木正三道人全集」(山喜房仏書林、1988), 283. (Suzuki T. Suzuki Shosan dojin zenshu [Recluse collection of Suzuki Shosan] Tokyo, Sankibo busschorin, 1988, p.283)

²高須芳次郎「日本近世文学十二講」(新潮社、1938), 49—50. (Takasu Y. Nihon kinsei bungaku jyu ni ko [Twelve lectures of early modern Japanese literature] Tokyo, Shichosha, 1938. p.49-50)

³鈴木鉄心「鈴木正三道人全集」(山喜房仏書林、1988),400. (Suzuki T. Suzuki Shosan dojin zenshu [Recluse collection of Suzuki Shosan] Tokyo, Sankibo busschorin, 1988. p.400)

қайта ишланган намунасида Рёи бош қахрамоннинг ўз турмуш ўртоғи билан учрашуви парчаларига лириклик ва ишонарлилик бахш этган ҳолда, асл асарда схематик берилган ишқий чизиқни батафсил ишлаб чиқади¹. Рёининг ўткир сюжетли ҳикоя баёнлари, аксарият ҳолларда япон табиатининг поэтик тасвирларини мужассамлаштирган сюжетсиз киритмалар билан бўлиниб қолади. Кўп ҳолатларда муаллиф асар баёнига жамиятни қоралаш пафосини киритган ҳолда жанрнинг чегараларини кенгайтиради. Цюй Юнинг “Түшида жаҳаннамга бориб келганталаба Линхунинг қайдлари” қиссаси намунаси бўйича яратилган “Жигоку о митэ ёмигаэри” (“Дўзахдан қайтиб келиб, қайта тўғилиш”) қиссасида, муаллиф сюжет ривожини гуноҳкорларнинг жаҳаннамда азобланиши тасвиригача олиб борган ҳолда, деҳқонларга ерда тайёрлаб қўйилган жаҳаннам азоблари тўғрисидаги баёнга ўтади². Давлат манфаати тўғрисида қайғурувчи Рёининг конфуцийлик нуқтаи назаридан жамиятнинг адолатсизлигини танқид қилиши, унинг нафақат хитой, балки XV аср корейс адабиётидан ҳам хабардор бўлганлиги билан изоҳланади. Цюй Ю тўплами беш новелласининг ижодий қайта ишлови бўлган “Олтин тошбақа тоғида тингланилган янги ҳикоялар”³ 1649 йилда Японияда нашр этирилган эди.

Асаи Рёининг ажойиботлар тўғрисидаги ҳикоялар жанрига қизиқиши⁴ дин ёки дунёқараш билан эмас, адабиёт билан боғлиқ эди. Муаллифлари китобхонларни авлиёларнинг кудратига, ҳамда ишониб бўлмайдиган воқеаларнинг ҳақиқат эканлигига ишонтиришга уринувчи ўрта асрларга тегишли тўпламлардан фарқли ўларок юқоридаги асарларда мўъжиза прагматик нуқтаи назардан талқин қилинмайди. Аксинча, улар китобхонни қизиқарли сюжетга қизиқтиришга баҳона сифатида хизмат қилади, ёки тилга олинган “Қайта тўғилиш” қиссасидегидек, китобхонга деҳқонларнинг шёғунлар томонидан нажотсиз оғир аҳволга маҳкум қилиниши каби жамият камчиликлари ҳақида хабар беради.

XVII асрда мўъжизалар ҳақидаги асарлар авваллари ўзига хос бўлмаган вазифаларни олади. Асосан миллий фольклор сюжетларига асосланган “Сорори моногатари” (“Сорорида ҳикоя қилинган қиссалар”, XVII асрнинг 40 – йиллари), “Отоги моногатари” (“Тўнги қиссалар”, 1672) ва бошқа тўпламларда мўъжизалар аксарият ҳолларда реал воқеликнинг аксига айланади. Ажойиб воқеалар тўғрисидаги ҳикоялар XVII асрнинг шаҳар кўндалик ҳаёти билан боғланган маиший деталлар билан кенгайиб боради. Ўрта асрлар сеҳрли қиссаларининг ҳаёлий, фактларнинг асоссиз баён қилиши қахрамонларни ўраб турган маиший муҳитнинг аниқ ва батафсил акс этирилиши билан алмаш-

¹麻生磯次「江戸文学と中国文学」(三省堂、1957), 79. (Aso I. Nihon bungaku to chugoku bungaku [Japanese and Chinese literature] Tokyo, Sanshodo, 1957. p.79)

²松田修著『日本近世文学の成立』-異端の系譜(法政大学出版局、1972),153.(Matsuda O. Nihon kinsei bungaku no seiritsu [Formation of Japanese literature of early modern times] Tokyo, Hosei University, 1972. p.153)

³石崎又造「近世日本に於ける支那俗語文学史」(清水弘文堂書房、1967), 414. (Ishizaki M. Kinsei Nihon ni okeru Shina zokugo bungakushi [History of Chinese folklore literature in Japan in early modern times] Tokyo, Shimizukobundo, 1967. p.414)

⁴“Тумор қўғирчоқ”дан ташқари унинг мазкур жанрда яратилган яна бир асари “Инухарико” – “Ўйинчоқ кучук”, 1692, – машҳур бўлиб, унда муаллиф мин даври (1368 – 1644) сеҳрли – фантастик қиссалар тўпламларига асосланади.